

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

สรุป

การศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมด้านสุขาภิบาลอาหารของผู้สัมผัสอาหารในครัวเรือน ตำบลป่าคาหลวง อำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน เป็นการศึกษาภาคตัดขวาง (Cross-sectional study) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยซึ่ง ได้แก่ ปัจจัยนำ ปัจจัยเอื้อและปัจจัยหนุน ที่มีผลต่อพฤติกรรมด้านสุขาภิบาลอาหาร ได้แก่ การเลือกซื้ออาหาร การประกอบอาหาร การทำความสะอาด การเก็บรักษา ในเขตตำบลป่าคาหลวง อำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน ที่ส่งผลต่อพฤติกรรมด้านสุขาภิบาลอาหารของผู้สัมผัสอาหารในครัวเรือน จำนวน 280 คน ในตำบลป่าคาหลวง อำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน แต่นำมาวิเคราะห์ข้อมูล จำนวน 216 คน โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล โดยใช้เวลาในการเก็บข้อมูลตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน 2550 – เดือนพฤษภาคม 2551 โดยการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรม SPSS หาค่าเฉลี่ย ร้อยละของข้อมูลทั่วไป หาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่างๆ กับพฤติกรรมด้านสุขาภิบาลอาหาร โดยใช้สถิติสหสัมพันธ์ของเพียร์สันและหาปัจจัยที่สามารถร่วมกันอธิบายพฤติกรรมด้านสุขาภิบาลอาหาร โดยการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน

ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาเป็นผู้ที่มีหน้าที่สัมผัสอาหาร (ประกอบอาหาร) จำนวน 280 คนและนำมาวิเคราะห์จำนวน 216 คน อายุเฉลี่ยคือ 41.65 ปี (± 9.12) ระดับอายุ 40 ปี และเป็นเพศหญิงตอบแบบสอบถามมากที่สุด ร้อยละ 95.4 สถานะภาพอยู่กันเป็นคู่ ร้อยละ 85.2 ระดับการศึกษาประกอบด้วย ประถมศึกษา ร้อยละ 63.4 อาชีพหลักประกอบด้วยเกษตรกร ร้อยละ 60.2 ความถี่ในการประกอบอาหารในครัวเรือนแต่ละมื้อต่อสัปดาห์ประกอบซึ่งส่วนใหญ่ประกอบอาหารทุกมื้อ (ตั้งแต่ 3 มื้อขึ้นไป) ร้อยละ 91.7 รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ต่ำกว่า 3,000 บาท ร้อยละ 51.9

ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร

จากความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร ทุกๆตัวแปรสามารถนำมาจัดเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมพฤติกรรมได้ ดังจะเห็นได้ว่าความรู้ที่มีความสัมพันธ์กับความมั่นใจ ทักษะคิด ปัจจัยหนูนและพฤติกรรม เนื่องจากการที่บุคคลใดที่มีความรู้ บุคคลนั้นก็จะเกิดการเปลี่ยนแปลงทางทัศนคติและก่อให้เกิดความมั่นใจในพฤติกรรมนั้นตลอดจนได้แรงเสริมจากบุคคลแวดล้อม ในที่นี้คือเจ้าหน้าที่สาธารณสุข สารวัตรอาหารและสมาชิกในครอบครัว ซึ่งจะเป็นแรงหนุนในการแสดงพฤติกรรม ในการศึกษาเ็นยังพบว่าทุกตัวแปรข้างต้นมีความสัมพันธ์เชิงบวก นั่นคือ ทั้งความรู้ ความมั่นใจ ทักษะคิด ปัจจัยหนูน จนถึงพฤติกรรม จะเป็นไปในทิศทางเดียวกัน นอกจากนี้ยังพบว่า ความมั่นใจมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับปัจจัยเอื้อ ปัจจัยหนูนและพฤติกรรม เนื่องจากความมั่นใจจะเกิดขึ้นได้ต้องมีทัศนคติตลอดจนปัจจัยเอื้อ ได้แก่ การเข้าถึงการประชาสัมพันธ์หน่วยงานราชการต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น โรงพยาบาล องค์กรบริหารส่วนตำบล รวมถึงกฎระเบียบในชุมชนที่ชุมชนนำมาเป็นมาตรการให้สมาชิกในชุมชนปฏิบัติตัวเกี่ยวกับการสุขาภิบาลอาหารให้เป็นไปในทางเดียวกัน เป็นต้น ตลอดจนได้แรงเสริมจากบุคลากรทางด้านสาธารณสุข สารวัตรอาหาร จึงทำให้เกิดความมั่นใจที่จะแสดงพฤติกรรมเกี่ยวกับการสุขาภิบาลอาหาร ทั้งนี้ยังพบว่าทัศนคติมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับปัจจัยเอื้อ ปัจจัยหนูนและพฤติกรรม ซึ่งทั้งปัจจัยเอื้อและปัจจัยหนูนยังมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับพฤติกรรมอีกด้วย

ดังนั้นทุกตัวแปรมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับพฤติกรรมด้านสุขาภิบาลอาหารยกเว้นปัจจัยเอื้อ เพราะว่าพฤติกรรมแต่ละพฤติกรรมก่อนที่จะแสดงออกมานั้น ทั้งความรู้ ความมั่นใจ ทักษะคิดต้องได้รับการสั่งสมมาและเมื่อได้รับแรงเสริมจากปัจจัยหนูนตลอดจนเมื่อพิจารณาแล้วว่าพฤติกรรมนั้นมีคุณค่าการแสดงออกของพฤติกรรมจึงแสดงออกมา

การส่งเสริมพฤติกรรมด้านสุขาภิบาลอาหารจึงสามารถนำตัวแปรทั้งหมดมาสร้างเป็นกิจกรรมที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านสุขาภิบาลอาหารได้

ปัจจัยที่สามารถอธิบายพฤติกรรมด้านสุขาภิบาลอาหาร

ปัจจัยที่สามารถร่วมกันอธิบายพฤติกรรมด้านสุขาภิบาลอาหาร ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ มี 2 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยนำในส่วนของความมั่นใจในการกระทำพฤติกรรมด้านสุขาภิบาลอาหาร และปัจจัยหนูน โดยปัจจัยหนูน ประกอบด้วย บุคลากรทางด้านสาธารณสุข อาสาสมัครสารวัตรอาหาร สามารถร่วมอธิบายพฤติกรรมด้านสุขาภิบาลอาหารและสามารถอธิบายพฤติกรรมด้านสุขาภิบาลอาหาร

อภิปรายผลการศึกษา

ผลการศึกษา ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมด้านสุขาภิบาลอาหารของผู้สัมผัสอาหารในครัวเรือน ในตำบลป่าคาหลวง อำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน โดยผู้ศึกษานำเสนอการอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ คือ ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมด้านสุขาภิบาลอาหาร ซึ่งได้แก่ปัจจัยนำประกอบด้วย ความรู้ ความมั่นใจ ทักษะ ปฏิบัติ ปัจจัยเอื้อและปัจจัยหนุน ดังนี้

1. ปัจจัยนำ กับพฤติกรรมด้านสุขาภิบาลอาหาร

จากการศึกษาพบว่าปัจจัยนำส่วนบุคคล ซึ่งประกอบด้วย ความรู้ ความมั่นใจ และทักษะ โดยความรู้และทักษะไม่มีผลต่อพฤติกรรมด้านสุขาภิบาลอาหารแต่ความมั่นใจมีผลต่อพฤติกรรมสอดคล้องกับการศึกษาของประทีน ไทยแท้ (2546) ที่ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมสุขาภิบาลอาหารของผู้บริการอาหารในแหล่งท่องเที่ยวในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ตัวแปรที่มีอำนาจการทำนายสูงสุด คือ ความเชื่ออำนาจในตนเองเกี่ยวกับพฤติกรรมสุขาภิบาลอาหาร สามารถนำไปทำนายความแปรปรวนของพฤติกรรมการสุขาภิบาลอาหารได้ร้อยละ 39.4 เนื่องจากถ้าเกิดความคาดหวังเกี่ยวกับความสามารถของตนเองกับความคาดหวังเกี่ยวกับผลจากการกระทำที่จะเกิดขึ้นได้ว่า ถ้าหากบุคคลมีความคาดหวังเกี่ยวกับความสามารถของตนเองสูงก็จะมีผลต่อความคาดหวังเกี่ยวกับผลจากการกระทำสูงเช่นเดียวกัน ตรงกันข้ามถ้าบุคคลมีความคาดหวังเกี่ยวกับความสามารถของตนเองต่ำ จะมีความคาดหวังเกี่ยวกับผลจากการกระทำที่จะเกิดขึ้นต่ำด้วย หรือความคาดหวังส่วนใดส่วนหนึ่งเป็นไปในทางตรงกันข้ามบุคคลก็จะมีแนวโน้มที่จะตัดสินใจไม่กระทำพฤติกรรมนั้น (Bandura 1978 : 241 อ้างในจิระศักดิ์ เจริญพันธ์ และเฉลิมพล ต้นสกุล หน้า 65 -66 , 2550) แสดงว่าความรู้และทักษะไม่ใช่องค์ประกอบหลักที่จะก่อให้เกิดพฤติกรรม โดยเฉพาะความรู้เกี่ยวกับการสุขาภิบาลอาหาร ซึ่งการเพิ่มความรู้ไม่ใช่สาเหตุที่ทำให้พฤติกรรมเปลี่ยนแปลงเสมอไป นั่นคือ ก่อนที่จะมีพฤติกรรมหากไม่มีการตั้งใจอย่างพอเพียง บุคคลนั้นก็จะไม่มีพฤติกรรมที่ต้องการ ถึงแม้ว่าจะมีความรู้อยู่แล้ว (จิระศักดิ์ เจริญพันธ์และเฉลิมพล ต้นสกุล หน้า 76 , 2550) และสอดคล้องกับการศึกษาของ ชวันลักษณ์ ไทยทรงธรรม (2548) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความรู้และการปฏิบัติตัวตามหลักสุขาภิบาลอาหารของผู้สัมผัสอาหารในแหล่งจำหน่ายอาหารที่ตลาดอู้อีทา เทศบาลตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้และการปฏิบัติตามหลักสุขาภิบาลอาหารของผู้สัมผัสอาหารในแหล่งจำหน่ายอาหารพบว่ามีความสัมพันธ์กันต่ำมาก

กิจกรรมที่เน้นการส่งเสริมด้านพฤติกรรม ควรสร้างความมั่นใจให้ตระหนักถึงผลดีและผลเสียของการปฏิบัติด้านสุขาภิบาลอาหาร อาจจะเป็นในลักษณะเชิงปฏิบัติการหรือการศึกษาดูงานในพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จ ตลอดจนการนำเหตุการณ์หรือสถานการณ์ที่เกี่ยวกับผลกระทบของโรคที่มีอาหารเป็นสื่อมาเป็นบทเรียนเพื่อสร้างความมั่นใจที่จะแสดงพฤติกรรมด้านสุขาภิบาลอาหาร

2. ปัจจัยเอื้อกับพฤติกรรมด้านสุขาภิบาลอาหาร

จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยเอื้อไม่มีผลต่อพฤติกรรมด้านสุขาภิบาลอาหารซึ่งให้เห็นว่าคุณภาพขององค์กร เช่น โรงพยาบาล องค์กรบริหารส่วนตำบล หรือกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) ยังไม่มีบทบาทหรือมีบทบาทที่น้อยมากต่อพฤติกรรมของกลุ่มตัวอย่างและสิ่งที่สำคัญคือการหาได้ง่าย (available) และการสามารถเข้าถึงได้ (accessibility) เป็นสิ่งจำเป็นในการแสดงพฤติกรรมหรือช่วยให้แสดงพฤติกรรมนั้น ๆ เป็นไปได้ง่ายขึ้น (ประทีน ไทยแท้, 2546)

นอกจากนี้บริบททางด้านสังคมในพื้นที่ที่ศึกษา โดยส่วนมากจะประกอบอาชีพทางการเกษตรกรรมซึ่งเป็นอาชีพที่สร้างรายได้หลักของครอบครัวและเป็นลักษณะการดำเนินชีวิตตั้งแต่เช้าถึงค่ำ ทำให้การเข้าถึงองค์กรต่างๆ เช่น โรงพยาบาล องค์กรท้องถิ่น เป็นไปได้ยาก นอกจากนี้ว่าบุคคลนั้นมีความจำเป็นจริงๆที่ต้องติดต่อประสานงานกับหน่วยงานนั้นๆ

ดังนั้นการดำเนินงานโดยองค์กร ถ้าต้องการให้ทราบหรือต้องการแสดงบทบาทขององค์กรให้เป็นที่รู้จักอย่างทั่วถึง องค์กรนั้นๆจะต้องเข้าหาประชาชน โดยไม่ต้องให้ประชาชนเข้าหาทั้งนี้ การเข้าหาประชาชนจะต้องคำนึงถึงกิจกรรมประจำวันหรือช่วงฤดูกาลในการประกอบอาชีพ เช่น ช่วงทำไร่ทำนา ช่วงว่างงาน เป็นต้น

3. ปัจจัยหนุน กับพฤติกรรมด้านสุขาภิบาลอาหาร

จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยหนุน มีผลต่อพฤติกรรมด้านสุขาภิบาลอาหาร ซึ่งแสดงให้เห็นบุคลากรไม่ว่าจะเป็นเจ้าหน้าที่ทางด้านสาธารณสุข สารวัตรอาหาร มีอิทธิพลต่อการเกิดพฤติกรรมดังกล่าว ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของรุ่ง ศรีโพธิ์ (2544) ได้ศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมทางด้านสุขาภิบาลอาหารของผู้สัมผัสอาหารในโรงอาหารของโรงเรียนที่ได้และไม่ได้มาตรฐานสุขาภิบาลอาหารในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ พบว่า ปัจจัยหนุนมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมทางด้านสุขาภิบาลอาหารมากที่สุด นอกจากนี้ยังเป็นผลมาจากวิกฤติการเกิดโรคพิษจากหน่อไม้ดิบในตำบลที่ศึกษา บทบาททางด้านสังคมของเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ไม่ว่าจะเป็นการดำเนินงานด้านสุขาภิบาลอาหาร การให้คำแนะนำต่างๆตลอดจนการสร้างกลุ่มสารวัตรอาหารขึ้น ซึ่งมีหน้าที่หลักในการคอยสอดส่องดูแลการประกอบอาหารในงาน

ใหญ่ๆ จึงทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงและรับรู้บทบาทของบุคลากรและมีผลต่อพฤติกรรม นอกจากนี้จากการศึกษาทางด้านสังคมจิตวิทยา พบว่า การตัดสินใจส่วนใหญ่ของบุคคลจะขึ้นอยู่กับอิทธิพลของบุคคลผู้ซึ่งมีความสำคัญและมีอำนาจเหนือกว่าตัวเรา (จีระศักดิ์ เจริญพันธ์และเฉลิมพล ต้นสกุล หน้า 63 , 2550)

การสร้างเครือข่ายที่เกี่ยวกับการสุขาภิบาลอาหาร ไม่ว่าจะเป็นในระดับครัวเรือนหรือระดับชุมชนควรให้เพิ่มมากขึ้นซึ่งเป็นการดึงศักยภาพของแต่ละบุคคลมาใช้ โดยลักษณะการสร้าง ความมั่นใจในการกระทำพฤติกรรมให้ตระหนักถึงพิษภัยของการไม่ปฏิบัติตามหลักสุขาภิบาลอาหาร ทั้งนี้โดยให้เจ้าหน้าที่ทางด้านสาธารณสุขเป็นที่เล็งและองค์กรต่างๆสนับสนุนงบประมาณ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการศึกษาไปใช้

จากการวิจัยครั้งนี้ ทำให้ทราบถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมด้านสุขาภิบาลอาหารของผู้ สัมผัสอาหารในครัวเรือน ซึ่งผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ในด้านการสุขาภิบาลอาหารแก่ผู้ ที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. การให้ความรู้เกี่ยวกับการสุขาภิบาลอาหาร เช่น การอบรมต่างๆ อาจจะไม่มิตผลต่อ พฤติกรรมด้านสุขาภิบาลอาหาร ดังนั้นถ้าจะให้ความรู้เกี่ยวกับการสุขาภิบาลอาหารนั้นต้องกระตุ้น ให้เกิดความมั่นใจในระดับบุคคลเพื่อให้เกิดพฤติกรรม โดยการสร้างความตระหนักถึงผลเสียของ การไม่ปฏิบัติตามหลักสุขาภิบาลหรือนำไปจัดกิจกรรมในรูปแบบของเชิงปฏิบัติการ โดยการนำ ศักยภาพของเยาวชนในพื้นที่มาเป็นส่วนช่วยในการดำเนินงานร่วมกับสารวัตรอาหาร ไม่ได้จำกัด ในระดับของโรงเรียนแต่เป็นการสร้างเครือข่ายในระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ การดำเนินงาน ดังกล่าวจะเป็นการสร้างความตระหนักในพฤติกรรมด้านสุขาภิบาลอาหารและการมีคุณค่าหรือการ มองเห็นศักยภาพของตนเองซึ่งจะทำให้เกิดความมั่นใจและสามารถนำไปขยายผลหรือบอกกล่าว ต่อไปได้ นอกจากนี้ความกระตือรือร้นของเยาวชนจะสามารถทำให้เรียนรู้ได้ด้วยตนเองซึ่งจะเป็น แนวทางในการสร้างความมั่นใจของเยาวชนอีกด้านหนึ่ง

2. สารวัตรอาหารและเจ้าหน้าที่สาธารณสุขมีบทบาทที่สำคัญมากในการดำเนินงานด้าน การสุขาภิบาลอาหาร ดังนั้นเห็นควรที่จะร่วมมือกันในการดึงศักยภาพของเยาวชนในแต่ละหมู่บ้าน มาเข้าร่วมด้วย มิใช่จำกัดในระดับโรงเรียน เช่น การอบรมเชิงปฏิบัติการที่เกี่ยวกับการสุขาภิบาล อาหารในช่วงปิดเทอมภาคฤดูร้อน โดยให้สารวัตรอาหารแสดงศักยภาพของตนเองในการดำเนิน กิจกรรมและเจ้าหน้าที่สาธารณสุขเป็นผู้ให้คำปรึกษา

3. นโยบายในระดับท้องถิ่นควรชัดเจน เนื่องจากบทบาทที่เกี่ยวกับการสุขาภิบาลอาหารขององค์การบริหารส่วนตำบลยังมีน้อย เพราะอาจจะยังขาดการประชาสัมพันธ์เท่าที่ควรจึงทำให้การแสดงผลบทบาทไม่เด่นชัด

ดังนั้นถึงแม้ว่าผลการศึกษาพบว่า ความรู้ ทักษะและปัจจัยเอื้อ ไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมด้านสุขาภิบาลอาหาร แต่ทุกๆ ปัจจัยที่ศึกษาพบว่ามีความสัมพันธ์กันเอง จึงสามารถนำทุกปัจจัยมาสร้างเป็นกิจกรรมได้ แต่เน้นไปที่ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมด้านสุขาภิบาลอาหารมากที่สุด นั่นคือความมั่นใจในการกระทำพฤติกรรมและปัจจัยหนุน ได้แก่ บุคลากรทางด้านสาธารณสุข อาสาสมัครสาธารณสุข

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

1. ควรใช้ทฤษฎีทางสังคมและมานุษยวิทยามาศึกษาร่วมด้วย เช่น ทฤษฎีเกี่ยวกับแรงสนับสนุนทางด้านสังคม ทฤษฎีเกี่ยวกับสัญลักษณ์ เป็นต้น
2. ควรศึกษาในรูปแบบลักษณะเชิงคุณภาพ เพื่อเจาะถึงพฤติกรรมที่แท้จริงของกลุ่มตัวอย่าง เช่น พฤติกรรมการประกอบอาหาร เป็นต้น
3. ควรศึกษาในลักษณะเปรียบเทียบระหว่างตำบล เพื่อให้ทราบถึงระดับพฤติกรรมทางด้านสุขาภิบาลอาหารในแต่ละตำบลและจะทำให้ลำดับการแก้ปัญหาที่ถูกต้อง รวดเร็ว